

МЕТОД ПРОЕКТІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Олена ГОРБЕНКО (Кіровоград)

У статті визначається сутність інтегрованого методу художньо-творчих проєктів, розкривається його специфіка у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

В статье определяется сущность интегрированного метода художественно-творческих проєктов, раскрывается его специфика в процессе музыкально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки.

Ключові слова: художньо-творчий проєкт, музично-виконавська підготовка, майбутній учитель музики.

Постановка проблеми. Концепція науково-мистецької парадигми спрямована на виховання в особистості ціннісного ставлення до дійсності загалом та мистецтва зокрема, розвиток художньої свідомості й компетентності, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні в процесі сприймання та інтерпретації мистецьких творів і практичної художньої діяльності [1, с.2].

Це положення значно актуалізує проблему фахової підготовки майбутніх учителів музики, які засобами музично-виконавської діяльності впливають на внутрішній світ учнів, розвивають їхні особистісні якості, виявляють творчі здібності, стимулюють потребу в духовному самовдосконаленні. У зв'язку з цим посилюється вимоги до формування у майбутніх учителів музики здатності до творчого самовираження і самореалізації, набуття компетенцій у різних видах музично-виконавської творчості. Особливої значущості у процесі музично-виконавської підготовки набуває метод художніх проєктів, спрямований на розвиток творчого мислення, здатності до

пошукової діяльності, самостійного набуття музично-виконавських компетенцій майбутніми учителями музики.

Метою статті є розкриття особливостей художньо-проєктувальної діяльності майбутніх учителів музики, визначення методу художньо-творчих проєктів як основного в процесі музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців.

Інтегрований метод проєктів як одна з технологій компетентнісного й особистісно зорієнтованого навчання спрямований на активізацію пізнавальної діяльності, розвиток креативної сфери, формування професійних особистісних якостей у процесі самоосвіти й передбачає використання широкого спектра проблемних, дослідних-пошукових методів, зорієнтованих на практичний результат, що має бути значущим для того, хто його проєктує, й для того, на кого він спрямований.

Упровадження проєктної діяльності в навчальний процес було запропоновано відомим педагогом і філософом Дж. Дьюї; застосовувалася в педагогічній практиці А.Макаренка, В.Сухомлинського й набула надзвичайної актуальності й перспективності на сучасному етапі навчання і виховання (Л.Ващенко, І.Єрмаков, І.Підласий, В.Воропаєв, В.Шапіро, Р.Яцишин).

Проєтування як науково обґрунтована система параметрів майбутнього об'єкта чи якісно нового стану наявного проєкту є

особливим видом інтелектуально-розумової діяльності, що зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їхнє творче практичне застосування й набуття нових.

У перекладі з латинської проект – «projectus» – означає «кинутий уперед задум» [7, с.27]. У різних галузях цей термін може набувати різних смислових відтінків, пов'язуватися із поняттям «проблема» й означати «справжню ситуацію творчості, де людина перестає бути просто власником ідей, відмовляється від свого приватного, щоб отримати шанс натрапити на щось інше, наповнитися ним, виявити його у своїй творчості» [7, с.27].

Метод проектів передбачає розвиток пізнавальних навичок, творчого й критичного мислення майбутніх фахівців, умінь самостійно прогнозувати й конструювати свої знання, орієнтуватися в художньо-інформаційному просторі.

Художньо-інформаційний, технологічний і змістовний обсяги художньо-творчого проекту передбачають колективну діяльність студентів, що сприяє формуванню їхніх особистісних якостей. Активна участь студентів у художньо-творчій проектній діяльності приводить до набуття комунікативного досвіду художнього й міжособистісного спілкування, допомагає переборювати психологічні бар'єри в процесі спільної творчості, налагоджувати контакти з учнівською аудиторією, розв'язувати проблеми та завдання з перспективою на майбутню самостійну діяльність, сприяє самоактуалізації та самореалізації, розвитку мотиваційно-ціннісної та емоційно-інтелектуальної сфер особистості.

Основною ознакою інтегрованого методу проектів є спільна діяльність як інтерактивність, результатом якої є матеріальний продукт цієї діяльності. Сутність інтерактивного навчання О.Пометун і Л.Пироженко визначають як співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове), що відбувається в умовах постійної, активної взаємодії й співпраці всіх учасників проекту [6]. Науковці стверджують, що програма навчання за технологією співробітництва багатопланова, а її реалізація – справа надзвичайно складна, адже треба поєднати складну науку з тонкими дотиками до душі кожної особистості, діяти так, щоб вона (особистість) здобула максимум знань, умінь, розуміння загальних закономірностей у поєднанні з розвитком власного «Я», особистісних оцінних суджень, інших необхідних людині особистісних якостей, щоб кожен, хто навчається, пішов із заняття навченим, особистісно збагаченим і задоволеним [5, с.68].

На думку В.Кілпатріка, вчитель має виконувати роль не лектора, а консультанта, фасілітатора, допомагати в пошуках інформації, пояснювати, як можуть набуті знання та вміння знаходитися в повсякденному житті.

В.Кілпатрік викремлював такі види проектів:

- втілення думки в зовнішню форму;
- отримання естетичної насолоди;
- розв'язання певних завдань, проблеми;
- отримання нових даних, посилення ступеня пізнання, таланту.

Проектом може бути постановка п'єси, сприйняття й обговорення мистецьких творів, засвоєння будь-якої діяльності на засадах власного досвіду. З огляду на це, можна твердити, що в музично-педагогічній діяльності метод проектів набуває надзвичайної актуальності й універсальності, оскільки передбачає розкриття й створення художнього образу в процесі художнього сприйняття, під час виконання музичного твору, розкриття художнього образу з використанням синтезу мистецтв, створення художнього образу в творчо-самостійному процесі, створення художньо-творчих сценаріїв, тематичних вечорів тощо.

У проектувальній методиці, основою якої є принцип наукового дослідження), розрізняють такі основні етапи:

- організаційний;
- вибір теми, обговорення мети, завдань;
- висунення гіпотези та способів її розв'язання;
- обговорення методики виконання, організація роботи;
- виокремлення завдань для певних груп, добір необхідного матеріалу;
- робота над проектом;
- презентація проекту;
- підбиття підсумків (метод «мозкового штурму», «круглий стіл», статистичні методи, творчі звіти, презентація тощо).

За своєю складністю проекти можуть бути різними. Тематика проектів може пов'язуватися з теоретичним питанням навчальної програми, розв'язанням актуальної проблеми, що передбачає застосування знань з різних галузей, творчого мислення, дослідницьких навичок, здатністю самостійно розв'язувати актуальні проблеми дійсності.

Метод проектів має такі характеристики: особистісно-орієнтований, діяльнісний; такий, що навчає взаємодії; такий, що побудований на принципах проблемного навчання; такий, що розвиває вміння самовираження, самовиявлення, самопрезентації, рефлексії; такий, що формує навички самостійності в розумовій, вольовій та практичних сферах; той, що виховує цілеспрямованість, толерантність,

індивідуальність, відповідальність, почуття колективізму, ініціативність. При цьому сама навчальна діяльність є предметом засвоєння.

Художньо-проектувальна діяльність передбачає поетапну дослідницько-пошукову роботу студентів: визначення теми художньо-творчого проекту, її актуальність, мету, завдання; добір відповідного художнього матеріалу; обговорення й складання драматургічного плану; вивчення художніх творів; реалізація творчого задуму, обговорення, підбиття підсумків [3, с. 149].

Метод художніх проектів передбачає інтеграцію різних знань (загальнохудожніх, музично-теоретичних, художньо-виконавських тощо) для розв'язання однієї проблеми, володіння достатнім знаннєвим обсягом, художньо-інтерпретаційними, творчо-прогнозувальними та комунікативними вміннями й, генеруючи при цьому нові ідеї, надає можливість засвоїти нові способи художнього спілкування, що набувають особливої значущості в соціокультурному середовищі.

Дослідники стверджують, що проектування є універсальним умінням (надпредметним) і відносять його до категорії компетентності (володіння знаннями, що уможливають висловлювати власну думку, авторитетне судження), оскільки особливої значущості набуває формування компетентності у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що ґрунтується на вмінні набувати знання з різних джерел інформації.

Тому інтегрований метод художньо-творчих проектів є унікальним способом організації процесу художнього пізнання, технологією організації результатів художньо-виконавської діяльності, однією з форм навчально-пізнавальної спільної діяльності, що передбачає створення особистісно-значущої інтелектуальної продукції (Н.Пахомова), сукупність послідовних навчально-пізнавальних прийомів, що допомагають майбутнім учителям музики набутти відповідних знань у процесі художнього проектування й самостійного виконання певних практичних музично-виконавських завдань з обов'язковою їх презентацією [4].

Художньо-проектна діяльність завдяки здатності посилювати активність майбутніх учителів музики, залучати всіх без винятку в процес творчості відповідно до художніх уподобань, інтересів, надає можливість застосовувати ситуації вибору студентами різнорівневих за складністю художніх завдань стосовно їхніх індивідуальних особливостей (добір музично-виконавського репертуару, тем художніх проектів, розподіл ролей тощо).

Таким чином, ефект новизни, оригінальності та неповторності художньо-проектувальної діяльності забезпечує внутрішню мотивацію навчання й сприяє його ефективності.

Метод художніх проектів упроваджений у практику мистецького факультету КДПУ ім. В.Винниченка А.Растригіною (виконання художніх проектів у процесі асистентської практики), Т.Стратан-Артишковою (створення художніх проектів у процесі викладання курсу «Аналіз музичних творів»), «Основи композиторської майстерності», О.Горбенко (у процесі вивчення спецкурсу «Основи музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики» та викладання дисципліни «Історія української музики»).

Організація художньо-проектної діяльності під час фахової підготовки майбутніх учителів музики передбачає:

- визначення учасників художньо-виконавського проекту;
- визначення теми художнього проекту;
- постановку проблеми, мети й завдання художнього проекту;
- визначення типу й змісту художньо-проектної діяльності;
- добір методів і засобів реалізації художньо-творчого проекту;
- самостійну художньо-творчу прогностичну діяльність студентів.

Студентам рекомендуються проектні теми, надається методична допомога, пропонується необхідна література для самоосвіти, виявляється вимогливість до результатів художньо-проектної діяльності.

Проектні теми можуть формулюватися й створюватися також самими студентами.

Художньо-творчий проект за своїм змістом може бути:

- монопредметним, якщо виконується в межах однієї фахової дисципліни;
- міжпредметним, якщо інтегрується тематика інших фахових дисциплін.

За формою оцінювання художньо-виконавський проект може бути:

- контрольньо-підсумковим (оцінювання музично-виконавської компетентності за результатами проведеного проекту наприкінці вивчення й засвоєння навчального матеріалу);
- поточним (оцінювання музично-виконавської компетентності здійснюється за результатами проведеного художнього проекту, який виконується в процесі навчального семестру).

Кінцевим результатом художньо-проектувальної діяльності є значна динаміка сформованості ключових (мета-предметних) компетентностей, зокрема рефлексивно-оцінювальних, пошуково-дослідних, презентаційних, комунікативних.

Слід зазначити, що метод художньо-творчих проєктів використовується як компонент предметно-навчальної системи й не може замінювати суть предметного навчання. Використання методу проєктів має збуджувати особистісний мотив, інтерес до навчання, прагнення до самовдосконалення.

Наведемо приклад художньо-творчого проєкту, який створений студентами у процесі вивчення дисципліни «Історія української музики». Назва проєкту – «Хотіла б я піснею стати», який присвячений творчості Лесі Українки, талант якої виявився у різних видах мистецької творчості. Розкриваючи епоху, у якій жила і творила поетеса, характеризуючи її творчий шлях, студенти застосовують метод порівняльного аналізу. Так, вони пропонують прослухати у запису два твори на вірш Лесі Українки «Досвітні огні»: вокально-хоровий твір Т.Сидоренко-Малюкової і солоспів композитора Я.Яциневича. Студенти порівнюють музичні інтерпретації поетичного тексту різними композиторами, виявляють характер творів, аналізують принципи організації музичного матеріалу, засоби виразності, відзначають силу емоційного звучання, відображення контрастних образів поезії в контрастних частинах музичних творів.

Особлива увага звертається студентами на зв'язок творчості М.Лисенка і поезії Л.Українки, який став першим інтерпретатором її поетичної творчості. Серед найкращих солоспівів М.Лисенка на слова Лесі Українки є його романс «Не дивися на місяць весною» (романс звучить у виконанні студентів). Після прослуховування зазначається, що гнучка й виразна мелодія солоспіву допомагає розкрити й поглибити зміст поетичного тексту.

Демонструються портрети Л.Українки і М.Лисенка (І.Труша). Студенти подають коротку інформацію про художника, його творчий стиль і метод. Ставиться завдання: уважно розглянути портрети і дати відповідь на запитання: Що спільного у цих портретах? Чи можна сказати, що ці портрети «звучать»? Студенти, які не брали участь у створенні проєкту, відзначають, що на портретах зображені митці, охоплені станом творчого натхнення, що цінність людини в багатстві її внутрішнього світу, що з надзвичайною майстерністю відображено художником.

Надалі у виконанні студентки звучить фортепіанний твір М.Лисенка «Елегія». Акцентується увага на музичній обдарованості поетеси, її майстерному володінні технікою гри на фортепіано, умінь художнього виконання творів Бетховена, Шопена, Шуберта, Гріга, Лисенка. У зв'язку з цим ілюструється репродукція картини В.Забашти «Лисенко слухає гру Лесі на фортепіано», яка написана в

теплих кольорах, проникнена добротою, довір'ям і доброзичливістю. Зазначається, що протягом усього життя поетеса любила співати, знала безліч пісень, захоплювалася етнографією, видала сім збірок народних пісень, які містять декілька дитячих народних ігор («Бобер», «Подоліяночка» тощо), описи старовинних обрядових дійств. Крім цього наголошується на акторських здібностях Лесі, її любові до театру, досконалому володінні іноземними мовами, що дозволило Лесі робити переклади кращих зразків світової поезії, які починали своє мистецьке життя на українській землі. Студенти зазначають, що надзвичайна музичність образів, тонкий ліризм Лесиних віршів, краса поетичного тексту привертала увагу композиторів різних поколінь. Серед них А.Штогаренко, М.Скорульський, Г.Жуковський, В.Кирейко, М.Колесса, які створили однойменні музичні твори за драмою-феєрією «Лісова пісня».

Акцентуючи увагу на особливій музикальності поезії Л.Українки, що «робить її явищем з цього погляду цілком винятковим» (Ю.Малишев), студенти повідомляють, що широке використання музичних термінів, форм, прийомів, введення у художній зміст своїх творів музичних сцен, пісенних текстів, спеціально добраної музики з вказівкою про характер її виконання, яскраво виявляється у циклах «Ритми» і «Сім струн». Композиція поетичного циклу «Сім струн» відрізняється своєю оригінальністю і музикальністю, викликає цілу низку художніх асоціацій, емоційних переживань: «До. Гімн Grave», «Ре. Пісня «Brioso», «Mi. Колискова. Arpeggio», «Фа. Сонет», «Соль. «Rondeau», «Ля. Nocturno», «Сі. Settina». Слід зазначити, що студенти оригінально підійшли до визначення драматургічного плану даного фрагменту проєкту. Кожен вірш супроводжувався виконанням студентами музичного твору, близьким йому за емоційно-образним змістом.

Надалі розповідається, що найбільше творів написані на слова Лесі Українки для голосу з фортепіано. Серед них значне місце посідають твори Я.Степового (романс «Гетьте думи, ви, хмари осінні», хорова поема «Колись нашу рідну хату», К.Стеценка (романси: «Дивлюсь я на яснії зорі», «Стояла я і слухала весну», «Хотіла б я піснею стати»). Виконується романс К.Стеценка «Стояла я і слухала весну».

Таким чином, у процесі проведення проєкту студентам надавалася можливість виявити свою компетентність у різних видах мистецтва (музичному, поетичному, образотворчому), акцентувати увагу на різнобічній обдарованості поетеси, продемонструвати свої вміння розкривати зміст

творів, акомпанувати, художньо виконувати вокальні та інструментальні твори, виразно розповідати, читати вірші, демонструвати акторські здібності й невербальну техніку спілкування. Після проведення проекту студенти разом з викладачем обговорюють й оцінюють виступи, відбувається обмін думками і судженнями.

Інтегрований метод художньо-творчих проектів є унікальним методом, який у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців набуває особливого сенсу та змісту й спрямовується на формування та виявлення індивідуальної неповторності кожного студента, міри його творчої спрямованості, музично-виконавського досвіду, самостійності, самореалізації і самовираження в різновидах музично-виконавської творчості й відповідно до специфіки музично-виконавської діяльності вчителя музики виявляється як у процесі духовного, виконавського, так і в процесі його проектування в контексті певної теми уроку, його змісту, передбачає володіння уміннями здійснювати інтегративні зв'язки, знаходити й використовувати цікавий матеріал, що уможливило різнобічно й цілісно пізнати художнє явище та поняття.

Художньо-проектувальна діяльність майбутніх учителів музики є складним інтегративним явищем, оскільки детермінує дослідницьку думку студентів (визначення теми-проекту, її актуальності, мети, гіпотези, завдання; добір відповідного художнього матеріалу; обговорення й складання драматургічного плану; аналіз і систематизація художнього матеріалу, використання широкого

спектру проблемних, дослідницьких, пошукових методів, зорієнтованих на практичний результат, який має бути значущим як для того, хто його проектує, так і для того, на кого він спрямований); вивчення й усвідомлення духовного змісту музичних творів, створення власних, виконавство, інтерпретацію, реалізацію творчого задуму в процесі концертного виступу або в умовах реальної педагогічної діяльності. Таким чином, студент «нарощує потенціал новацій, виражає соціальну позицію, виявляє співпричетність «до цивілізації та культури» [2, с.168].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 1. – С. 2–5.
2. Олексюк О.М. Музична педагогіка. – К., 2006. – 188 с.
3. Освітні технології: Навч.-метод посіб. /О.М. Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін. /За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 255 с.
4. Пахомова Н.Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении. Пособие для учителей и студентов педагогических вузов. – М.: АРКТИ, 2003. – 112 с.
5. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. – К., 2006. – 616 с.
6. Пометун О. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять //Шлях освіти. – 2004. – №3. – С. 10 – 15.
7. Терминологический словарь /Сост. Г.З. Адельгазинов, П.Л.Васильченко, Н.А. Завалко, Н.А. Ладзина, М.Н. Кузьмина и др. – 1996. – 384 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Горбенко Олена Борисівна – викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін КДПУ імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музики.